

УДК 76.03/09

ПРОБЛЕМА ЗАПОЗИЧЕННЯ У ТВОРАХ ВІЗУАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

БОРИСОВА Світлана

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
Полтава, Україна

svitlana.borysova@gmail.com

Подано результати аналізу дискусій, дотичних проблеми запозичення у творах візуального мистецтва. Запозичення розглядається як перетворення чогось на власне надбання; апропріація – як запозичення чужого твору (його частини) для вираження нового змісту, візуальний плагіат – як етичне порушення, оприлюднення чужого візуального твору (його частини) під власним ім'ям. Проаналізовано ставлення до привласнення елементів графічного твору як нейтральне, позитивне і негативне явище. Зазначено рекомендації щодо змін джерела натхнення для набуття ним оригінальних рис. Підкреслено важливість візуального дослідження для внутрішньої протидії плагіату.

***Ключові слова:** оригінальність, запозичення, апропріація, цитування, візуальний плагіат.*

ВСТУП

Останнім часом тривають жваві дискусії щодо встановлення взаємозв'язків між джерелами натхнення і результатами творчої діяльності. Обговорюються різноманітні аспекти творчо-пошукової і результативної діяльності художників і дизайнерів. Відповідно в дослідженнях аналіз сконцентровано довкола понять запозичення як переймання, засвоєння чогось, перетворення на власне надбання, апропріація як не просто запозичення чужого твору (чи його частини), а вираження за допомогою нього нового змісту, концепції, ідеї, і плагіату як етичного порушення, оприлюднення всього чи частини чужого твору під своїм іменем [1].

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Завдання дослідження – висвітлити напрямки дискусій, дотичних до проблеми запозичення (присвоєння, апропріації) у творах візуального мистецтва й у проектно-дизайнерській діяльності.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Обговорення проблем оригінальності/копіювання у творах візуального мистецтва, в проектно-дизайнерській діяльності точаться довкола доволі широкого кола питань: від того, що може стати джерелом натхнення [2] до проблеми візуального плагіату. Так, Р. Rodgers і М. Strickfaden в своїх

етнографічно орієнтованих дослідженнях, спираючись на поняття артефакт, творець та контекст, з'ясовували: які об'єкти реальності в процесі швидкоплинного і неоднозначного процесу проектування спроможні найбільше вплинути на формування концепту. Важливим висновком досліджень є твердження, що якості особисті дизайнера, його соціальні настанови й професійне середовище, загалом середовище процесу проектування, суттєво впливають на вибір базових візуальних матеріалів [3].

Вагоме значення соціокультурних чинників підкреслюється багатьма дослідниками. Один із найвагоміших впливів на мистецькі твори впродовж тисячоліть справила релігія. Як слушно зазначає Ю. Макушин, релігійні та пов'язані з ними високодуховні почуття митця впливають на його творчість, а отже послідовна творчість низки митців спроможна сформуванати нове, оригінальне художнє середовище.

Привласнення прийомів роботи з матеріалом, композиції, роботи з кольором може відбуватися поступово, під час природнього процесу розвитку візуальної культури, завдяки, наприклад, процесу навчання, або на підґрунті спільності думок, підходів до виконання проєктів спільноти однодумців, або може мати виражений лавиноподібний характер, обумовлений різкими суспільними змінами і має наслідки у взаємовпливах творчості представників різних культур (в якості прикладу можна навести, згідно Ген Чиж Жун, загальні тенденції та прямі запозичення з творчості європейських та американських художників у китайському жіночому портреті 70-80 рр. ХХ ст.) [4].

Зазначимо, що питання оригінальності візуального твору окремими дослідниками взагалі піддається сумніву, заперечується можливість створити твір взагалі без запозичень чи відсилок до напрацювань інших творців, аргументуючи це тим, що ми живемо в єдиному світі, а отже, запозичення неминучі. Так, за Р. Шором, нова (стара) формула творчості виглядає наступним чином: «вікинґ геть пусту сторінку. почни з аркуша, переповненого чужими думками, образами, словами. зітри, перефразуй, відредагуй, воскреси – і створи щось нове [5, с. 6].

Для окремих графічних об'єктів, на певному етапі їх формування і розвитку, запозичення, переплетення з цитувань змістів, текстів, візуальних складників, замішаних на новій основі-ідеї, стають їх візитівкою, невід'ємною характеристикою. Завдяки цьому об'єкти взагалі ідентифікуються і за виявленими атрибутами виявляється їх приналежність до сукупності графічних об'єктів. За О. Залевською, подібні ознаки притаманні українському постмодерністському плакату, де застосовуються різноманітні метафори як художні засоби виразності, стилістичні запозичення: від мимовільного імпліцитного цитування або пародіювання до свідомих ігор зі стилями та смислами, цитуваннями, переключуваннями, копіюваннями [6].

Аналіз різноманітних позицій щодо проблеми запозичень в сучасних візуальних творах (фотографія, графіці, діаграмах, таблицях, логотипах, ескізах, картинах, проєктах різного масштабу, цифрових ілюстраціях, колажах, відео, анімації тощо) дає підстави зробити висновок, що найскладнішим в

ситуації оцінки оригінальності візуального твору стає визначення ступеня запозичення, умовного обсягу цитування текстової, змістової, формотворчої тощо складових, зі збереженням первісного сенсу або створення візуального твору з певним рівнем новизни ідеї, відмінної від змісту цитованого твору (запозичених елементів).

Питання тим більше складне, оскільки значна частина візуальних, графічних об'єктів, створюється за певними усталеними правилами з урахуванням стереотипних сценаріїв поведінки потенційного споживача, що обумовлено тією ж специфікою застосування об'єкту, як, наприклад, у дизайні візуальної комунікації. Тому, з огляду на поширеність застосування в проєктах зі створення графічних об'єктів різноманітних зображень, заслуговує на увагу рекомендація, золоте правило: вихідне зображення/артефакт, що був використаний в якості джерела натхнення, має бути істотно змінений через застосування послідовних змін (від п'яти до восьми змін, які можуть стосуватися кольору, композиції, змісту, макету, освітлення, матеріалів, розміщення, композиції, масштабування, трансформування, пропорцій тощо), щоб отриманий результат вважався оригінальним і суттєво відрізнявся від джерела натхнення [7, с. 3].

Отже, зазначимо, що запозичення, цитування, апропріація, присвоєння, візуальний плагіат нарешті, мають емоційне забарвлення від нейтрального до негативного, відокремлюються дуже тонкою межею, яка не є сталою, і може бути посунута зацікавленою стороною. Проте не менш впливовим є позитивне ставлення до процесів впрацювання у власні творчі проєкти надбань інших митців, що базується на уявленні про взаємне збагачення: культур, сенсів, оточення. В цьому розумінні процес запозичення наближається до взаємного обміну, який, тем не менше, досить часто супроводжується комерціалізацією творчості, якщо не є його першопричиною. Проте і протилежний процес, відмова від візуального дослідження, аналізу і оцінки робіт інших, на початку роботи над новим проєктом, в сучасному світі не є вирішенням проблеми. Відмова від аналізу вже створеного з метою не піддатися впливу виконаних робіт іншими дизайнерами є шляхом до потенційного дубляжу, втрати відчуття тенденцій в професійній сфері. Адже, вміння виділити в чужому проєкті його особливості, неповторності, родзинки, є інструментом розвитку власного творчого потенціалу, і, як наслідок, внутрішня протидія плагіату, уникнення візуального плагіату [7].

ВИСНОВКИ

Якщо в основі запозичення лежить не просте копіювання зовнішніх візуальних проявів, а аналіз способу мислення, світосприйняття, коли майбутня оригінальність власних напрацювань базується на глибинному і широкому аналізі різноманітних відібраних ресурсів, власна творчість з елементами імітування, трансформування в оригінальні елементи безлічі проаналізованих ідей – це шлях до цілеспрямованого відточування власної траєкторії професійного розвитку і формування неповторних рис особистих

проектів. Проте проблема реагування на прояви візуального плагіату потребує додаткового вивчення і детального аналізу з урахуванням існуючих практик.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зайцева О. Плагіат чи апропріація у візуальному світі: тонка межа. *Юрист & Закон*. 2015. № 30. URL : http://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA008269.
2. Борисова С. Пошук джерел натхнення при проектуванні об'єктів арт-дизайну. *Дизайн після епохи постмодерну: ідеї, теорія, практика*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 15 – 16 квітня 2021 р. Київ: КНУКІМ, 2021. С. 190–193.
3. Rodgers P., Strickfaden M. References in the design process milieu. *16th International Conference of Engineering Design*. Paris, 2017. URL : https://www.researchgate.net/publication/265215418_References_in_the_Design_Process_Milieu
4. Чижун Г. Вплив європейських та американських художників на розвиток китайського жіночого портрету у 1970-80-х рр. (загальні тенденції та прямі запозичення). *Педагогічні аспекти підготовки викладачів з візуального мистецтва та дизайну: сучасність і перспективи* : зб. мат. Міжнародних науково-методичних конференцій професорсько-викладацького складу і молодих учених в рамках ІХ Міжнародного форуму «Дизайн-освіта 2017», м. Харків, 9-12 жовтня 2017 р. Харків : ХДАДМ, 2017. С. 153-156.
5. Шор Р. Благай, кради і позичай. Митці проти оригінальності. Київ : ArtHuss, 2019. 186 с.
6. Залевська О. Метафора як художній засіб формування образності в українському плакаті 1990-х – 2010-х рр. (на прикладі плакатів VI Міжнародної трієнале "4-й Блок"). *Вісник КНУКІМ*. Серія : Мистецтвознавство. 2019. Вип. 40. С. 204-211. DOI: 10.31866/2410-1176.40.2019.172705
7. Best Practices in Preventing Visual Plagiarism. A Guide for Ryerson Instructors. URL : <https://en.naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2020/03/Best-Practices-Preventing-Visual-Plagiarism.pdf>

BORYSOVA S.

THE PROBLEM OF BORROWING IN WORKS OF VISUAL ART

The results of the analysis of discussions related to the problem of borrowing in works of visual art are presented. Borrowing is seen as turning something into one's own property; appropriation - as borrowing someone else's work (part of it) to express a new meaning, visual plagiarism - as an ethical violation, publishing someone else's visual work (part of it) under one's own name. The attitude towards the appropriation of elements of a graphic work as a neutral, positive and negative phenomenon is analyzed. There are recommendations for changing the source of inspiration so that it acquires original features. The importance of visual research for internal resistance to plagiarism is emphasized.

Key words: originality, borrowing, appropriation, citation, visual plagiarism.